

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д.н. Филип Павлов

на Дисертационен труд на тема:

“Детският свят в клавирните цикли на
Александър Текелиев и Йордан Гошев“

от

ЦВЕТОМИРА ХРИСТОВА СЪБОТИНОВА -

редовна докторантка в ЮЗУ “Неофит Рилски”,

ЗА ПРИСЪЖДАНЕ НА ОБРАЗОВАТЕЛНА И НАУЧНА СТЕПЕН

„доктор“

НАУЧЕН РЪКОВОДИТЕЛ - доц. д-р Мария Горанова

Представеният дисертационен труд от Цветомира Съботинова е едно съвременно изследване, което може да има насочващо и специфично значение за педагогическата дейност в предучилищната възраст и дава добра информация за възприемането на музиката, когато тя се представя от деца за деца. Третирианият проблем е свързан с особено важни въпроси, отнасящи се към съвременното образование и музикално възпитание още от детската градина, когато започва формирането на развитието на личността. Разработената тема е избрана въз основа на личните предпочитания на дисертантката към клавирното композиторско творчество на Александър Текелиев и Йордан Гошев. Безспорен факт е, че този избор дава достатъчно фактически материал и представлява високохудожествена музикална база за научното изследване в това направление. Несъмнените качества на музикалните произведения и на двамата композитори са чудесна основа за анализ и творческа разработка.

Трябва да се отбележи като особено позитивен фактът, че в последно време значителна част от дисертациите се насочват към имената на съвременни български композитори, които са с реален принос в развитието на националната ни музикална култура и чиито произведения бележат високи творчески постижения: Васил Казанджиев, Михаил Пеков, Николай Стойков, разглежданите в тази дисертация двама автори и др.

Дисертантката Цветомира Съботинова започва музикалното си развитие още от детска възраст и като пианистка преминава през различни нива на обучение, в което особено място заема композиторът Гошев - неин дългогодишен преподавател. Несъмнено тази творческа връзка също е повлияла за настоящия научен избор - да изследва конкретна част от авторското му творчество. Като ученичка в НХГ “Св. св. Кирил и Методий”, Благоевград, а после и като студентка в ЮЗУ “Неофит Рилски” - между 1996 и 2002 г. тя получава различни награди за изпълнителско майсторство. През 2002 г. завършва висшето си образование с бакалавърска степен в специалност “Педагогика на обучението по музика“,

а през 2010 г. придобива и степен магистър “Музикално възпитание и обучение”.

Предложеното научно изследване на Цветомира Съботинова е разгърнато в три глави с обем от 132 стр. основен текст. Съдържа още и част Приложение с разглежданото музикално творчество от двамата композитори. Библиографията обхваща 65 заглавия: 32 - на български език, 25 - на руски език, 6 - на английски език, 2 интернет източника, анкети, снимки, рисунки на децата-изпълнители на авторското творчество и рисунки на децата-слушатели.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита от катедра “Музика” при ЮЗУ “Неофит Рилски” на 22.04.2014 г.

Актуалността на избраната тема е безспорна и дава широки възможности за разностранни анализи и специализирани изводи, свързани с възприемането съвременната музика от български композитори от детската аудитория. Такава е и посочената от дисертантката **Цел на настоящото изследване** - анализ на творбите от детските клавирни цикли на Александър Текелиев и Йордан Гошев и проучване на тяхното възприемане и въздействие върху най-малките слушатели. Поставените задачи са указани в 5 точки, които представят и рамкират обхвата на изследователския процес. Важно място в него се отделя на направения експеримент с различни групи деца - как те възприемат избрани произведения от изследваните клавирни цикли на двамата композитори. **Обектът и Предметът** на изследването са вярно определени и конкретизират посоката на излагането и развитието на научната идея. **Методите на изследването** са в очакваните форми - анализ, анкети, събеседване и наблюдение. Защитата на **Основната теза** на изследването се поверява на клавирни изпълнители деца, които трябва да дадат доказателствения материал, че пиесите от разглежданите инструментални цикли на Александър Текелиев и Йордан Гошев пряко кореспондират със съвременните измерения на детския свят. Че децата-изпълнители могат да са най-добрия проводник при възприемането на музикално-художествения образ от детската аудитория.

В развитието на дисертационния труд Съботинова показва добро **познаване на състоянието на разглеждания проблем**. Избраната от нея методика дава възможност да се достигне до точни отговори на поставените конкретни научни цели и да се направят верни аналитични изводи след осъществената дейност. Достоверността на проведените анкети е ясен доказателствен материал, че разглежданата проблематика е от важно значение за прилагането на нови идеи в педагогиката в направление музикално възпитание и развитие на децата от днешното поколение.

Първа глава представя кратък преглед на клавирната музика за деца в творчеството на Александър Текелиев и Йордан Гошев. Обект на изложението и на анализа са публикуваните цикли на Текелиев: ”Албум за

пиано” и “Пиеси за пиано” (Младежки албум). След тях са представени двете издания на клавирните цикли на Гошев: „На разходка с Малкия принц” и „В края на лятото”.

Произведенията на двамата композитори са разгледани в последователност и са изяснени идеите, довели до създаването на клавирни циклични форми. Съботинова прави конкретни анализи на структурата на музикалните форми, в които са изградени съответните миниатюри и представя образно-емоционалната им страна и многожанров характер. Всички творби имат своето клавирно-изпълнителско тълкувание и се обяснява реалната им инструментална проблематика при интерпретацията им от деца. Така по същество, освен конкретната научна цел на изследването, дисертантката осъществява и цялостното им педагогическо представяне като действаща съвременна клавирна литература - с широк обхват на нейната проблематика от всякакво естество. **В това обобщено и цялостно, като научен подход, отношение към материала намирам нейния личен принос.**

По-важни изводи, до които Съботинова достига, са разновидностите в авторските почерци и различното отношение на двамата композитори към конкретния изобразителен характер при тълкуването и представянето дори на подобни художествени идеи в композициите. Цитирам два момента от дисертацията - вторият е с мои съкращения, които са разграничителни за видовете творчески подходи към развитието на музикалния материал:

** „Композиторът Текелиев не обича предварително да разкрива, чрез определен тонален план посоката на развитие на музикалния материал. Това несъмнено е и във връзка с неговия ясно изразен творчески почерк да провокира контрастни звучности, да изненадва с неочаквани решения, да не предизвестява логиката в хармоничното движение, да разгъва музиката в направление на нейното естествено и свободно развитие.“*

(И другият вид подход, в който е заложена точна определеност, произтичаща от съответната технология)

** „Композиторът Гошев поставя пред малкия изпълнител... дидактични задачи, запознавайки го със звученето на някои старинни ладове. Има пиеси в еолийски, дорийски, фригийски лад. Друга дидактична задача е поставена в пиесата „Канон в лидийски лад”. Авторът използва полифонични похвати не само в тази пиеса, където полифоничната техника е изпълнена до край... Средният дял на „Приказна гора” е изграден изцяло на полифоничен принцип. Тук присъства огледално провеждане на мотивите от една ръка в друга... Не може да става въпрос за мажоро-минорна система, нито за додекафоничност... По-скоро можем да говорим за звукови комплекси, които се основават на акордови построения с една и съща тонова структура. Подобно нещо се наблюдава в музиката на Бела Барток...“*

Независимо от констатираните принципни различия на композиторските подходи при създаването на личното творчество, дисертантката доказва с множество примери закономерната принадлежност към детската възраст на създадената от двамата автори клавирна музика. А какви трябва да са нейните измерения, за да има тя своята образователна и възпитателна стойност, намираме точно определение в изказването на Ал. Текелиев в направеното с него интервю:

„...богато съдържание, ярък тематизъм, разнообразие в музикалната материя откъм тембри, ритмика, техники, динамичност в развитието..., прецизност и дозираност на музикалната форма.“

Втората глава на дисертацията е разделена на две части. Те представят научната база знания, от която изхожда Съботинова, и различни творчески концепции и подходи, които тя по-късно избирателно ще прилага в изследователската си дейност. Разгледани са по-значими разработки за възприемане на музиката в чуждата и в българската музикално-педагогическа литература. Периодът от края на XIX до XXI век е богат на имена, които оставят важна следа в световната наука: Жан Пиаже, Морис Мартено, Аарон Копланд, Михаил Тараканов, Борис Асафиев, Вера Белобородова, Арнолд Сохор и др. Разгледани са и по-нови разработки в тази област, представени от български педагози: Генчо Гайтанджиев, Светла Кръстева, Анастасия Атанасова, Николина Огненска, Пенка Минчева.

Трета глава е експерименталната част на научното изследване. Съботинова и нейният научен ръководител доц. д-р Горанова се спират на качествено изследване, не само защото в световен мащаб през последните десетилетия значително нарастват този вид изследвания и в педагогическите, и в социалните и психологически науки. Идеята е чрез по-обстойно и пространно изследване да се получи по-ясна картина за ситуацията в момента на осъществяването на изследването. Целта е не организирано и структурирано натрупване на статистически обработен емпиричен материал, а максимално задълбочено вникване в изследвания процес, каквато е и в цитираната разработка развита от научния тандем Бижков - Краевски: *„по-цялостно, комплексно, интегрално обхващане на изследваните явления, предмети, лица, действителност. Поради това предимство се дава на наблюдението на изследваните явления в техния естествен социален и културен аспект“*.

Констатиращият аспект и анализът на получените данни дават възможност да се обхване формата на изследването и да се обобщят важни изводи. Осъществена е и апробация под формата на концерт, в който изпълнителите - избрани на произволен принцип, представят част от анализираната клавирна музика на Текелиев и Гошев. Децата-изпълнители предлагат широка изследователска панорама - те са на различна възраст, от

семейства с различен социален статус, нямат намерение за професионално музикално развитие и имат своите специфични индивидуални интереси.

Диаграмите в дисертацията съдържат необходимите констатации и точно визуализират всички получени резултати. Анкетирани са общо 42 деца - слушатели на концерта. Те са от предучилищните групи на две детски градини от Благоевград. Отговорите на зададените 6 основни изясняващи въпроса се съдържат в представените 12 диаграми, в които отговорите са нагледно представени и участниците са диференцирани по полов признак.

В резултат на проведеното изследване, Съботинова достига до изводи, които представя в 9 точки. Те дават отговор на въпросите, които са в основата на развитата научна идея, а представената в тях информация и констатации обобщават и конкретизират целта на осъществените от докторантката дейности. **На базата на тези изводи се потвърждава и основната теза на изследването**, че пиесите от клавирните цикли за деца на Александър Текелиев и Йордан Гошев кореспондират със света на съвременното дете, че представляват изпълнителски интерес за децата-изпълнители, че при концертното пресъздаване на заложения в тях музикално-художествен образ, произведенията се възприемат от детската аудитория.

Общото ми впечатление от дисертацията е положително, но следва да се отбележи, че тя се нуждае от текстова прецизност, което е задължително условие при евентуалното издаване на части от нея. В отделни моменти пропорционалната зависимост между образователен и изследователски процес е нарушена и натежава образователния момент. Това затруднява цялостното обхващане и осмисляне на труда. Но основните постановки добре центрират посоката на научната концепция.

Лична заслуга на Съботинова са отбелязаните в заключението на дисертационния труд **Приноси**. Аналитичната част е професионално издържана и осъществява **за първи път** подробното представяне на творбите на двамата композитори. Осъщественото **качествено изследване** по отношение на възприемането и пресъздаването на музикално-художествения образ на клавирните пиеси е резултатно и **има научно-приносен характер** в изследователски аспект. А получените резултати от анкетите и художественото творчество на децата-изпълнители са силен подкрепящ и доказателствен материал към реализираните научно-изследователски задачи.

Този дисертационен труд може да изпълни своята роля на източник на ценна информация и на нови знания за обучението по музика в ранната детска възраст и дава други отправки точки във възпитателния процес, свързан с изграждането на личността.

Представените публикации са свързани с темата на изследването и развиват определен дял от изградената авторска концепция в настоящото научно изследване. Авторефератът отразява точно дисертационния труд и представлява част от неговите научни постановки.

Всичко това ми дава основание да препоръчам на уважаемите членове на научното жури да присъдят на Цветомира Христова

Съботинова образователната и научна степен “доктор” по научно направление 1.3.

09.05.2014 г.
гр. Благоевград

Проф. д.н. Ф. Павлов